

ارتباط برقراره

چگونگی برقراری روابط میان فردی

لیلا سلیقه‌دار
مشاور آموزشی

ارتباط؛ جانش هر سال معلم

من معتقدم، معلمی ارتباط است و اگر ارتباط به‌درستی صورت نگیرد، مانند این است که ریشه‌های وجود ندارد و بنابراین باقی امور هم استوار نخواهند ماند. این همان چالشی است که هر سال معلمان با دانش‌آموزان تجربه می‌کنند. اینکه چطور ارتباط معلم با دانش‌آموزان و دانش‌آموزان با هم شکل بگیرد، معلم در این زمینه چه وظایفی دارد و چگونه می‌تواند نقشی مؤثر و سازنده ایفا کند، موضوعی است که فراگیری آن برای همه‌ی معلمان ضروری است.

ارتباط‌بین فردی

فرایندی است که به‌وسیله‌ی آن اطلاعات و احساسات خود را از طریق پیام‌های کلامی و غیر کلامی با دیگران در میان می‌گذاریم. این توانایی، رابطه‌ی سالم و سازنده با دیگران را تقویت می‌کند.

ارتباط توانایی است

از طریق ارتباط است که می‌توانیم نظر، عقیده، خواسته، نیاز و هیجان خود را ابراز کنیم، نیازهای دیگران را درک کنیم و در صورت لزوم از دیگران درخواست کمک و راهنمایی کنیم. همچنین، با دیگران همکاری بهتری داشته باشیم، به آن‌ها اعتماد کنیم، مرزهای رابطه با دیگران را تشخیص دهیم، دوستی‌های مطلوب را آغاز و حفظ کنیم و در شروع و خاتمه‌ی رابطه‌ها مؤثرتر رفتار کنیم. زمینه‌ی تمرین و کسب تجربه‌ی این مهارت در طول تحصیل و در مدرسه مهیا می‌شود. به همین دلیل، علاوه بر اهمیت رابطه‌ی متقابل معلم و دانش‌آموزان، مهارت‌ورزی دانش‌آموزان در ایجاد ارتباط میان فردی و توجه معلم به آن، به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی، ضرورتی بسیار مهم است.

معلمی و ارتباط

برای اینکه بتوانید به‌عنوان معلم زمینه‌ی تقویت و رشد توانایی ارتباط بین فردی را در خود و دانش‌آموزان فراهم کنید، شیوه‌نامه‌ای که در پی می‌آید، یاری‌رسان است. این راهنما بر اساس انواع ارتباط تقسیم شده است.

ارتباط کلامی

در ارتباط کلامی، تمامی جنبه‌های گفتار یعنی زبان و ابزارهای کلامی مورد نظر هستند و در آن چگونگی صحبت کردن، نوع جمله‌های مورد استفاده، سرعت کلام، تن و آهنگ صدا نیز مطرح است. به این عبارت دقت کنید: «عجب روخوانی خوبی!» این جمله را طوری بخوانید که معنای تحسین داشته‌باشد.

حالا آن را به‌صورت سرزنشی بخوانید. می‌بینید که تنها کلام نمی‌تواند پیام را انتقال دهد و ارتباط ناشی از کلام به لحن و شکل بیان آن وابسته است. از این رو، ممکن است قصد داشته باشید جمله‌ای انگیزشی بگویید تا دانش‌آموزان به شوق بیایند، اما اگر به سرعت و تن و آهنگ کلام خود توجه نکنید، می‌تواند بیشتر به‌عنوان جمله‌ای سرزنشی و تنبیهی شنیده شود. تسلط و توجه‌نداشتن معلم به این توانایی، دانش‌آموزان را آشفته می‌کند. در عین حال، به‌عنوان نقش الگویی، در ارتباط کلامی آن‌ها مخرب است.

تجربه‌ی کلاسی

در آموزش مجازی که بیشترین سهم از ارتباط را کلام بر عهده دارد، از دانش‌آموزان خواستیم نظرات خود را بر اساس گویه‌های از قبل اعلام‌شده، درباره‌ی روخوانی هر دانش‌آموز، در بخش نظرات تایپ کنند. از کودک پای‌بندی چهارمی توقع داشتیم بتواند با توجه به در دست داشتن معیارها، نظر خود را به درستی بیان کند. دفعه‌های نخستین، بیشتر جمله‌ها ناقص بودند و غالباً مجری به نظرات بچه‌ها اعتراض می‌کرد. در ادامه ناچار شدیم بخواهیم علاوه بر نوشتن نظرات چند نفر را به‌صورت شفاهی هم بشنویم. همین قدم، تأثیر خوبی داشت و سوء برداشتها را از میان برداشت.

برای تقویت ارتباط کلامی، لازم است بر همه‌ی جوانب شفاهی و نوشتاری تأکید کنیم. همان قدر که نوشتن به‌عنوان توانایی پایه‌ای در دوره‌ی ابتدایی اهمیت زیادی دارد، بیان کردن نیز بسیار مهم است. خوب

نکته‌های ساده اما مؤثر

■ همواره تأیید را به‌عنوان راهکار ایجاد حس خوب در ارتباط، سرلوحه‌ی رفتار و گفتار خود قرار دهید و برای متذکر شدن نقاط ضعف یا نایادگیری‌های دانش‌آموز از روش ساندویچی (بیان قوت و ضعف، قوت و راهکار) استفاده کنید.

■ در همه‌ی شرایط مراقب باشید برخی انتظارات مانع از حفظ رابطه‌ی سالم و متعادل شما با دانش‌آموزان نشود. حتی زمانی که انتظارات سازمانی و مدرسه‌ای در میان است مراقب باشید خدش‌های به‌ارتباط با دانش‌آموزان

پراکنده‌گویی، پرگویی و مقدمه‌چینی نکنید. برای اینکه دانش‌آموزان هم در این زمینه تقویت شوند، پیش از اینکه از آن‌ها را برای صحبت کردن دعوت کنید، معیارها و راهکارهای «بیان مشخص مقاصد» را یادآوری کنید.

■ با فعالیت‌های گروهی، شرایط آشنایی دانش‌آموزان با یکدیگر فراهم کنید. لازم نیست همیشه اعضای گروه بر اساس سطح یادگیری یا تمایزشان تعیین شوند، گاهی مداخله کنید و هم‌گروهی‌های جدید را کنار هم قرار دهید.

■ هر روز صبح در آغاز کلاس، برنامه و فعالیت خاصی را با حداکثر تنوع به سلام و احوال‌پرسی اختصاص دهید. در این باره از خلاقیت خود و دانش‌آموزان استفاده کنید.

■ برای اینکه دانش‌آموزان نیز یاد بگیرند، هرگز میان صحبت آن‌ها، کلامشان را قطع نکنید. این موضوع را با نمایش تصویر یا قرار کلامی، به‌طور مداوم به کلاس گوشزد کنید.

■ در بیان نظرات و سخنان خود تمرین کنید

است معلم برخی مواقع انتظارات خود را کتبی و گاهی شفاهی بیان کند. لازم است برای اطمینان از دریافت درست مقصود در ارتباط کلامی، پیام خود را از نگاه مخاطب نیز بشنویم یا بخوانیم.

تجربه‌ی کلاسی

چند باری پیش آمده است که دانش آموزان و گاهی والدین از اینکه متوجه منظور من نشده‌اند، ابراز ناراحتی می‌کنند یا انتظاری را که از آن‌ها داشته‌ام، به درستی انجام نمی‌دهند. برای رفع این مسئله تصمیم گرفتم از یک گروه دانش آموزان استفاده کنم و پیش از اعلام عمومی انتظار یا پیام به کلاس، از آن‌ها می‌خواهم برداشت خودشان را از پیام اعلام کنند. این کار موجب شده است هم من در طراحی و بیان پیام دقیق‌تر باشم و آن را به وضوح مطرح کنم و هم دانش آموزانم حساسی در پیام‌خوانی و رمزگشایی پیام متبصر شوند.

ارتباط غیر کلامی

به سایر فعالیت‌هایی که کارکرد ارتباطی دارند، مثل حالت چهره (چشم، ابرو و لب)، ژست‌ها و حرکات بدنی، زبان بدن می‌گویند که بخش مهمی از ارتباط غیر کلامی است.

دانش آموزان بسیاری از آموزه‌های خود را از طریق زبان بدن معلم دریافت می‌کنند و متوجه مقصود می‌شوند. تصور کنید قرار است بدون هیچ کلامی، نشان دهید بسیار خوش حال یا راضی هستید. حالت چهره و بدن شما چه تغییری می‌کند؟ حالا اگر بخواهید بدون کلام، ناراضی‌ی یا حس بد خود را اعلام کنید، چه رفتاری نشان می‌دهید؟

تجربه‌ی کلاسی

یکی از کارهایی که باعث شد، در ارتباط با دانش آموزان موفقیت بسیاری به دست آورم، این بود که با تکیه بر رویکرد تأملی، تصمیم گرفتم فیلم کلاس‌م را ببینم و گاهی صوت کلاسی خود را گوش کنم.

ابتدا این کار را فقط برای پیدا کردن نقاط قوت و ضعف انجام می‌دادم، اما به مرور معیارهایی را مبتنی بر ارتباط کلامی و غیر کلامی سازنده انتخاب کردم تا بهتر بتوانم رفتار و گفتارم را تحلیل کنم. نتیجه، تقویت مستمر و رشد زیاد در این زمینه بود.

از جمله مواردی که به تقویت ارتباط غیر کلامی دانش آموزان منجر می‌شود، فراهم‌آوری زمینه‌های ارتباط آن‌ها با یکدیگر و نیز ارائه‌ی وظایفی با دیگر دانش آموزان در سطح مدرسه و گاه والدین است. برای مثال اجرای نمایش کلاسی، اجرای برنامه برای دانش آموزان کل مدرسه، و مجری‌گری در برنامه‌های والدین توسط دانش آموزان، از جمله‌ی این فعالیت‌ها هستند. به این منظور، لازم است معلم دانش آموزان را از آموزش‌های ابتدایی و پایه برای یاد دادن ارتباط کلامی و غیر کلامی خوب، بهره‌مند کند و همچنین نکاتی را بازگو کند که به تقویت ارائه‌ی دانش آموز و ایجاد ارتباط مؤثرتر در هر برنامه منجر می‌شود.

تجربه‌ی کلاسی

پرسش کلاسی را به صورت پانتومیم اجرا می‌کنیم. کلیدواژه‌های مهم هر درس را با دانش آموزان تعیین می‌کنیم. لازم است هر کدام از دانش آموزان با توجه به مفهوم هر واژه، با استفاده از پانتومیم یا نمایش بدون کلام نشان دهند مقصودشان چیست و دیگر دانش آموزان آن را حدس بزنند. این کار به خصوص در جمع‌بندی‌های دوره‌ای هر درس بسیار جذاب است. از طرف دیگر، توجه دانش آموزان به زبان بدن را تقویت می‌کند.

وارد نشود. در عین حال از طریق تحکیم این ارتباط، انتظارات خود را با قدرت دنبال کنید.

■ از ابراز کلام و رفتار ممنوع مانند تحقیر، سرزنش، توهین، در هر شرایطی، دوری کنید. هرگز فکر نکنید این کارها می‌توانند دانش آموز را رشد دهند. اجازه‌ی چنین رفتارهایی را به دانش آموزان خود هم ندهید.

■ از جمله موانع ارتباط، قضاوت است. مراقب باشید در ماه‌های آغاز سال تحصیلی که به

دریافت اطلاعات از معلمان قبلی دانش آموز تشویق می‌شوید، پیش‌دوری نکنید. در صورتی که از توانایی خود برای پرهیز از پیش‌دوری اطمینان ندارید، بدون دسترسی به نظر معلمان سال گذشته و فقط با در اختیار داشتن اطلاعات کلی دانش آموز، شناخت و ارتباط را تجربه کنید.

■ به دانش آموزانی که در ایجاد ارتباط چندان قوی نیستند، برچسب‌هایی مثل خجالتی، درون‌گرا و ناتوان نزنید. به آن‌ها تا حد امکان ارتباط‌ورزی را یاد دهید و زمینه‌ی

آن را فراهم کنید. در عین حال، از ارجاع او به مشاور استقبال و این موضوع را به والدین توصیه کنید.

■ در صورت مواجهه با نظرات مخالف دانش آموز، به جای شخصی کردن موضوع، به این بیندیشید که این قبیل اتفاقات می‌توانند به رشد توانایی ارتباط میان فردی دانش آموز کمک کنند. به این منظور، خوب است شیوه‌های ابراز مخالفت را نیز به آن‌ها آموزش دهید.